

(इंग्रजी भाषेत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद.)

मुंबई येथील उच्च न्यायालयाच्या अधिकारितेत

दिवाणी अपिलीय अधिकारक्षेत्र

रिट याचिका क्रमांक १५३०९/२०२३

मेसर्स बिकानेर स्वीट्स अँड नमकिन एनएक्स-२

.... याचिकाकर्ता

विरुद्ध

१ . क्षेत्र व्यवस्थापक,

प्रादेशिक कार्यालय, एमआयडीसी, महापे.

२. स्मिता सुरेश बावडेकर

३. मधुराबाई बाबू पाटील

४. रोहिदास मोरेश्वर पाटील

५. हरेश्वर श्रीधर म्हात्रे

६. महाराष्ट्र राज्य

.... उत्तरवादी

सह

रिट याचिका क्रमांक १०२४६/२०२४

सिद्धीलक्ष्मी एन्क्लेव्ह प्रा.लि

....याचिकाकर्ता

विरुद्ध

१. महाराष्ट्र राज्य[संपादन]

२. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ

त्यांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी मार्फत

३. प्रादेशिक अधिकारी, एमआयडीसी, महापे

४. क्षेत्र व्यवस्थापक, एमआयडीसी, महापे

५. नवी मुंबई महानगरपालिका

६. शहर अभियंता, नवी मुंबई महानगरपालिका

.... उत्तरवादी

श्री. तुषार सोनवणे, रिट याचिका/१५३०९/२०२३ मधील याचिकाकर्त्यासाठी.

कु. सिद्धी सावंत, निखिल वाजे यांच्या सूचनेनुसार, रिट याचिका /१०२४६/२०२४ मधील याचिकाकर्त्यासाठी.

श्री. प्रशांत चव्हाण सह पूनम शेठ, रिट याचिका १५३०९/२०२३ मधील उत्तरवादी क्रमांक १ एमआयडीसीसाठी आणि रिट याचिका /१०२४६/२०२४ मधील उत्तरवादी क्रमांक २, ३ आणि ४ साठी.

श्री. ए. आय. पटेल, अतिरिक्त सरकारी वकील सह एस. एल. बाबर, अतिरिक्त सरकारी वकील, दोन्ही रिट याचिकांमधील उत्तरवादी - राज्यासाठी.

श्री. एस. आर. नारगोळकर सह नीता पाटील, रिट याचिका /१०२४६/२०२४ मधील उत्तरवादी क्रमांक ५ व ६ साठी.

न्यायमंच : न्या. बी. पी. कुलाबावाला आणि न्या.सोमसेखर सुंदरेसन.

दिनांक : २० डिसेंबर, २०२४.

तोंडी न्यायनिर्णय: (द्वारा , सोमसेखर सुंदरेसन, न्या.)

१. न्यादेश. न्यादेश तात्काळ परत मागविण्यात येत आहे. वरील प्रत्येक रिट याचिकांमधील उत्तरवादींनी नोटिस बजावण्याचे हक्क सोडून दिले आहेत. पक्षकारांच्या संमतीने दोन्ही रिट याचिका अंतिम सुनावणी आणि निकाली काढण्यासाठी संयुक्तपणे घेतल्या जातात.

२. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाला ("एमआयडीसी") याचिकाकर्त्याला देण्यात आलेल्या भूखंडांच्या संदर्भात भाडेपट्ट्यासाठी आवश्यक कराराची अंमलबजावणी करण्या संदर्भात निर्देश देण्यासाठी (जारी करण्यासाठी) आणि ज्या उद्देशाने ते याचिकाकर्त्यांना वाटप करण्यात आले होते, त्या उद्देशाने त्यांच्या विकासासाठी जमिनीचा ताबा द्यावा, यासाठी परमादेशची आवश्यक मागणी या याचिकांमध्ये करण्यात आली आहे.

३. या न्यायनिर्णयात नमूद केलेल्या कारणांसाठी, आम्ही याचिका मंजूर करतो आणि प्रकल्पांची पुढील प्रक्रिया सक्षम करण्यासाठी भाडेपट्ट्याच्या करारांची अंमलबजावणी

करण्याचे निर्देश एमआयडीसीला देतो आणि जमिनीचा ताबा हस्तांतरित करण्याचे निर्देश देतो जेणेकरून ते ज्या उद्देशाने याचिकाकर्त्यांना वाटप आले होते त्या उद्देशाने त्यांचा विकास केला जाऊ शकेल.

रिट याचिका १५३०९/२०२३:

४. रिट याचिका क्रमांक १५३०९/२०२३ ("डब्ल्यूपी १५३०९") मध्ये १ ऑक्टोबर २०२१ च्या वाटप आदेशानंतर ४ एप्रिल २०२२ च्या शुद्धीपत्रकानुसार एमआयडीसीने ट्रान्स ठाणे खाडी (टीटीसी) औद्योगिक क्षेत्र, महापे ("टीटीसी इंडस्ट्रियल एरिया") येथे हॉटेल विकसित करण्यासाठी याचिकाकर्त्याला जमीन वाटप केली होती. वाटप होऊन पूर्ण पैसे मिळाले असतानाही एमआयडीसीने आवश्यक करारांची अंमलबजावणी करण्यास आणि प्रत्यक्षात याचिकाकर्त्याला जमिनीचा ताबा देण्यास टाळाटाळ केली. सांविधिक जबाबदारी पार पाडण्यात एमआयडीसीचे मनमानी अपयश आणि भाडेतत्वावरील करारांची अंमलबजावणी करण्याचे निर्देश एमआयडीसीला देणे हे या याचिकेत नमूद करण्यात आले आहे.

५. २८ जून २०२१, २ जुलै २०२१, २२ जुलै २०२१ आणि ६ ऑगस्ट २०२१ रोजी एमआयडीसीकडून भूखंड क्र. टीटीसी औद्योगिक क्षेत्रातील पीएपी-ए-५८२, पीएपी-ए-५८३, पीएपी-ए-५८४ आणि पीएपी-ए-५८५ रु. ३३,१०,४००/- प्रीमियम भरण्यासाठी

याचिकाकर्त्याला वाटप केले. याचिकाकर्त्याने एमआयडीसीने वाटप केलेल्या जमिनीचे विभाजन करण्याची विनंती केल्याने एमआयडीसीने शुद्धीपत्रक जारी करून ४ एप्रिल २०२२ च्या शुद्धीपत्रकाद्वारे विभाजित भूखंड त्यांच्या क्षेत्रफळासह निश्चित केले. वाटप होऊन देय रक्कम मिळूनही एमआयडीसीने प्रत्यक्ष जागेचा ताबा देण्यास टाळाटाळ केली आणि याचिकाकर्त्याला जमिनीचा वापर करता यावा म्हणून भाडेकराराची अंमलबजावणी करण्यास टाळाटाळ केली. वाटप केलेल्या जमिनीच्या संदर्भात आवश्यक रक्कम देण्यासह याचिकाकर्त्याकडून सर्व अनुपालन केले गेले आहे आणि तरीही याचिकाकर्त्याचा प्रकल्प विनाकारण रखडला आहे.

रिट याचिका क्रमांक १०२४६/२०२४:

६. याचिका क्रमांक १०२४६/२०२४ ("डब्ल्यूपी १०२४६") मधील याचिकाकर्ता टीटीसी औद्योगिक क्षेत्रात हॉटेल सुरू करण्यास इच्छुक आहे. या प्रकरणी एमआयडीसीने ८ नोव्हेंबर २०१९ व २७ डिसेंबर २०१९ च्या पत्राद्वारे प्रत्येकी १०० चौरस मीटरचे दोन भूखंड वाटप करून इसारा रक्कम ठेव भरण्याची मागणी केली होती, जी भरण्यात आली होती. अशा प्रकारे वाटप करण्यात आलेला भूखंड म्हणजे भूखंड क्र. पीएपी-ए-५७१ आणि पीएपी-ए-५७२, १८ जून २०२१ च्या अर्जाद्वारे एकत्रित करण्याची विनंती याचिकाकर्त्याने एमआयडीसीला केली आणि एकत्रित भूखंडाच्या वाटपाची मागणी केली. ७ ऑक्टोबर २०२१ रोजी एमआयडीसीने विहित केलेल्या रकमेच्या

देयकासह एमआयडीसीने ठरवून दिलेल्या अटी व शर्तीच्या अधीन राहून हॉटेल उभारणीसाठी याचिकाकर्त्याच्या बाजूने एकूण २०० चौरस मीटर जागा देण्याचा आदेश जारी केला.

७. या प्रकरणातही वाटप केलेल्या जमिनीच्या संदर्भात देय असलेला सर्व भोगवटा हप्ता खरोखरच भरण्यात आला आहे, हे सर्वसामान्य आहे. याचिकाकर्त्याच्या म्हणण्यानुसार, नोव्हेंबर २०२१ नंतर एमआयडीसीने या प्रकरणात पुढील पावले उचलण्यास सुरुवात केली आणि वाटपाच्या संदर्भात पुढील पावले उचलली नाहीत, ज्यामुळे याचिकाकर्त्याचा प्रकल्प रखडला.

संबंधित वाद आणि मुद्दे:

८. डब्ल्यूपी १०२४६ मध्ये याचिकाकर्त्याला वाटप करण्यात आलेली जमीन आणि डब्ल्यूपी १५३०९ मध्ये याचिकाकर्त्याला वाटप करण्यात आलेली जमीन टीटीसी औद्योगिक क्षेत्रातील एकाच सर्व्हिस रोडवर आहे. ते आधीच विकसित केलेल्या हॉटेलद्वारे वेगळे केले जातात. सर्व्हिस रोडपासून दूर, पण या भूखंडांना लागून असलेल्या आतील भागात या भूखंडांच्या मागे अन्य प्रकल्प विकसित करण्यात आले आहेत.

९. या पार्श्वभूमीवर आम्ही याचिकाकर्त्यांचे वकील तसेच राज्याच्या वतीने एमआयडीसी व अतिरिक्त सरकारी वकील यांचे म्हणणे ऐकून घेतले आहे. त्यांच्या

मदतीने आम्ही रेकॉर्डवरील साहित्याचीही तपासणी केली आहे. डब्ल्यूपी १०२४६ मध्ये, नवी मुंबई महापालिकेच्या ("एनएमएमसी" या याचिकेत प्रतिवादी करण्यात आलेले) विद्वान वकिलांनी उपस्थित राहून ज्या सर्व्हिस रोडवर भूखंड आहेत, त्या सर्व्हिस रोडवरील पार्किंगबाबत गंभीर समस्या आहेत, असा युक्तिवाद केला. एनएमएमसीच्या वकिलांच्या म्हणण्यानुसार, या जागेचा विकास करू नये आणि त्याऐवजी त्यामध्ये वाहनतळ तयार केले पाहिजे.

विश्लेषण आणि निष्कर्ष:

१०. पक्षकारांचे म्हणणे ऐकून घेतल्यानंतर राज्य सरकारच्या पदाधिकाऱ्यांच्या मध्यस्थीने एमआयडीसीकडून पूर्ण अपयश आल्याचे स्पष्ट झाले. दोन हॉटेल प्रकल्प पुढे नेण्यास स्पष्ट नकार, कायद्याच्या माहित असलेल्या कोणत्याही कारणाशिवाय किंवा आधाराशिवाय ते रखडणे, यासाठी आमच्या हस्तक्षेपाची आवश्यकता आहे.

११. या प्रकरणी विविध तारखांना सुनावणी झाली. एमआयडीसीच्या वतीने ज्येष्ठ वकील प्रशांत चव्हाण यांनी मांडलेले निवेदन हा एक मुख्य युक्तिवाद आहे - ४ जानेवारी २०२४ ("४ जानेवारी सूचना") च्या पत्राद्वारे, या दोन्ही भाडेपट्ट्यांची पुढील प्रक्रिया स्थगित ठेवण्याचे लेखी बंधनकारक "निर्देश" एमआयडीसीला राज्य सरकारकडून देण्यात आले होते आणि राज्य सरकारचे निर्देश एमआयडीसीला बंधनकारक असल्याने

एमआयडीसी हतबल झाली आहे.

१२. या अनुषंगाने, श्री. चव्हाण यांनी एमआयडीसीचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी आणि एनएमएमसीच्या आयुक्तांना ४ जानेवारी रोजी दिलेल्या सूचनेत (तत्कालीन) मुख्यमंत्र्यांनी याबाबत बैठक घेतल्याचे नमूद केले आहे. १ जून २०२३ रोजी सहाद्री अतिथीगृहात त्या भागातील विधानसभा सदस्य गणेश नाईक यांनी आपल्या मतदारसंघातील विविध प्रश्न मांडले होते. या बैठकीच्या अनुषंगाने मुख्यमंत्र्यांनी ४ जुलै २०२३ च्या पत्राद्वारे सूचना दिल्याचे सांगितले जात असून, त्या आधारे महाराष्ट्र शासनाने एमआयडीसीला ४ जानेवारीच्या सूचनेचा संदर्भ देत यापुढे सर्व्हिस रोडलगतच्या कोणत्याही जमिनीचे अतिक्रमण करू नये, असे नमूद केल्याचे समजते. ज्यांना जमिनीचे वाटप झाले आहे आणि प्रकल्प विकसित झाले आहेत, त्यांनाही अन्यत्र स्थलांतरित करणे आवश्यक आहे. अशा सूचना देण्यामागचे कथित कारण या भागातील संभाव्य वाहन अपघात असल्याचे सांगितले जात आहे.

१३. एमआयडीसीच्या निष्क्रियतेचे कारण स्पष्ट झाले असून, चव्हाण यांनी ४ जानेवारीच्या अधिसूचनेचा उल्लेख एमआयडीसी कायद्यातील 'निर्देश' असा केल्यामुळे असे स्पष्टीकरण योग्य आहे का, हे तपासून पाहणे गरजेचे आहे. महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ अधिनियम, १९६१ ("एमआयडीसी अधिनियम")मधील एकमेव तरतुदी नुसार राज्य सरकारने एमआयडीसीला निर्देश देणे शक्य आहे, त्यात

खालीलप्रमाणे म्हटले आहे:

"१८. राज्य शासनाचे निर्देश :- या अधिनियमाची उद्दिष्टे पार पाडण्याच्या हेतूने राज्य सरकार महामंडळाला आवश्यक किंवा समर्पक वाटेल तसे धोरणासंबंधी सामान्य किंवा विशेष निर्देश जारी करू शकते आणि अशा निर्देशांचे पालन करण्यास व त्यावर कार्यवाही करण्यास महामंडळ बांधील असेल.

[यावर भर देण्यात आला.]

१४. एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८ मधील तरतुदी आर्थिक धोरण आणि त्याच्या प्रशासनाशी संबंधित कायद्यांमधील तरतुदींप्रमाणेच आहेत, ज्याद्वारे संबंधित सरकारला कायद्याचे प्रशासन करणाऱ्या कॉर्पोरेट संस्थांना निर्देश देण्याचे अधिकार देण्यात आले आहेत. किंबहुना, अनेक कायद्यांमध्ये धोरणात्मक निर्देश म्हणजे काय, याविषयी सरकारचे मत अंतिम आणि ज्या सांविधिक संस्थेला दिले जाते, त्यावर बंधनकारक असावे, अशी तरतूद सापडणे ही नेहमीचीच बाब आहे. कलम १८ मध्ये तशी अट नाही, त्यामुळे एमआयडीसीने कलम १८ चा वापर करून कथित निर्देश जारी केले आहेत का, किंवा लागू केलेल्या तरतुदीवर मौन बाळगूनही या साधनाची संस्था धोरणात्मक दिशा ठरवते का, हे खऱ्या अर्थाने आणि वाजवीपणे तपासून पाहणे बंधनकारक आहे.

१५. एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८ चे साधे वाचन केल्यास असे लक्षात येईल की, राज्य सरकार एमआयडीसी अधिनियमाची उद्दिष्टे पार पाडण्यासाठी आवश्यक वा संयुक्तिक वाटेल अशा धोरणात्मक बाबींवर एमआयडीसीला सर्वसाधारण किंवा विशेष निर्देश देऊ शकते. अशा तरतुदींद्वारे सक्षम केलेले निर्देश धोरणात्मक बाबींशी संबंधित निर्देश आहेत, विशिष्ट प्रकल्प आणि जमिनीच्या विशिष्ट वाटपाशी संबंधित निर्देश नाहीत. ४ जानेवारीची सूचना ही एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८ अन्वये दिलेली सूचना आहे, अशी भूमिका एमआयडीसीने घेतल्याने टीटीसी औद्योगिक क्षेत्रातील भूखंडासंदर्भात राज्य सरकारच्या नोंदीनुसार एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८ अन्वये एमआयडीसीला काही निर्देश देण्यात आले आहेत का तसेच एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८ अन्वये निर्देश देण्यासाठी राज्य शासनामार्फत कामकाज करताना योग्य प्रक्रिया काय आहे. (मुळात निर्देश देण्याचा प्रस्ताव कसा सुरू केला जातो, त्यावर प्रक्रिया केली जाते, मंजूर केली जाते आणि जारी केली जाते, एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८ अन्वये बंधनकारक निर्देश असणे यासाठी योग्य प्रक्रिया) याची माहिती द्यावी, असे आवाहन आम्ही विद्वान अतिरिक्त सरकारी वकिलांना केले आहे.

१६. १७ डिसेंबर २०२४ रोजी विद्वान अतिरिक्त सरकारी वकिलांनी महाराष्ट्र शासनाच्या अवर सचिवांकडून एक पत्र देऊन एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८

अन्वये राज्य सरकारकडून एमआयडीसीला कोणतेही धोरणात्मक निर्देश देण्यात आलेले नाहीत, याची लेखी पुष्टी केली. या भूमिकेला दुजोरा देणारे राज्य सरकारचे १६ डिसेंबर २०२४ रोजीचे पत्र आम्ही रेकॉर्डवर घेतले आहे. एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८ अन्वये (महाराष्ट्र शासनाकडून एमआयडीसीला कायदेशीर शिक्षणाचे एकमेव साधन आणि तेही धोरणात्मक बाबींवर) कोणतेही निर्देश देण्याची प्रक्रिया झालेली नाही, हे स्पष्ट झाल्यावर ४ जानेवारीची सूचना ही एमआयडीसी अधिनियमाच्या कलम १८ अन्वये धोरणात्मक दिशा अजिबात नसल्याचे स्पष्ट होते, आणि एमआयडीसीने आपल्या कामकाजानुसार आपले सांविधिक कर्तव्य पार पाडण्यास नकार दिल्याचा तो आधार असू शकत नाही.

१७. त्याऐवजी, काय स्पष्ट होते ते म्हणजे, एमआयडीसीने सर्व योग्य प्रक्रियेचे पालन करून, या याचिकांमध्ये समाविष्ट असलेल्या जमिनींचे वाटप केले. स्थानिक राजकीय प्रतिनिधीच्या सांगण्यावरून अशा प्रक्रियेत अचानक ढवळाढवळ करण्यात आली आणि ती रखडली. ४ जानेवारीच्या निर्देशातील मजकूर केवळ आधीपासून अस्तित्वात असलेल्या आणि संकलित अधिकारांशी निगडित बाबीबाबत अस्पष्ट नाही, तर अशा आधीपासून अस्तित्वात असलेल्या अधिकारांमध्ये आणि पूर्व-मंजूर प्रकल्पांमध्ये हस्तक्षेप का केला जावा याबद्दल तर्कसंगत अभिव्यक्तीदेखील नाही. ४ जानेवारीच्या निर्देशात अस्तित्वात असलेल्या प्रकल्पांचेही स्थलांतर करण्यात यावे, अशी शिफारस

करण्यात आली असल्याने जास्तीत जास्त प्रस्तावाचे स्वरूप चव्हाट्यावर येईल. ४ जानेवारीची सूचना ही बंधनकारक धोरणात्मक दिशा असल्याचे एमआयडीसीला वाटत असल्याने ज्या जमिनींवर प्रकल्प राबविले गेले आहेत, त्या जमिनी संपादित करण्यासाठी जानेवारी २०२४ पासून (डिसेंबर २०२४ मध्ये या प्रकरणाची अखेर सुनावणी झाली) भूसंपादनाचा प्रस्ताव सुरू झाला आहे का, अशी विचारणा आम्ही चव्हाण यांना केली. प्रतिसाद नकारार्थी होता. याउलट २६ जुलै २०२४ रोजी (कथित निर्देशानंतर सहा महिन्यांनंतर) एमआयडीसीने महाराष्ट्र शासनाच्या प्रधान सचिव, उद्योग यांना पत्र लिहून आमदारांनी उपस्थित केलेले मुद्दे आणि ४ जानेवारीच्या अधिसूचनेने घातलेल्या निर्बंधांचा संदर्भ देत राज्य सरकारकडे स्पष्टीकरण मागितले होते. कोणीच पुढे आलेले नाही.

१८. साहजिकच, कायदेशीररित्या प्रक्रिया केलेले प्रकल्प केवळ रखडले आहेत आणि त्यात हस्तक्षेप करण्यात आला आहे, कायद्याचा कोणताही आधार नसताना - एमआयडीसीची निष्क्रियता आणि रखडण्यामागचे मूळ कारण किंवा औचित्य उघडपणे मनमानीच्या कक्षेत ठेवणे, भारतीय राज्यघटनेच्या कलम २२६ अन्वये आपल्या अधिकारक्षेत्राचा वापर करताना हस्तक्षेप करणे आवश्यक आहे. धोरणात्मक निर्देश जारी करण्याच्या नावाखाली एमआयडीसीच्या कारभारात हस्तक्षेप होत असल्याचे ज्वलंत चित्र या वस्तुस्थितीतून दिसून येते, ज्याची आम्हाला स्पष्ट माहिती आहे, ती

कधीच जारी करण्यात आलेली नाही. याशिवाय, ४ जानेवारीच्या निर्देशातील लेखी मजकूर प्रथमदर्शनी धोरणात्मक निर्देशाचे स्वरूप धारण करीत नाही आणि त्यात प्रकल्प हाताळण्याच्या पद्धतीबद्दल स्पष्टपणे निर्देश आहेत.

१९. एनएमएमसीने या कारवाईत प्रकल्पांना केलेल्या तीव्र विरोधाला विश्लेषणाची आवश्यकता आहे. एमआयडीसीनेच टीटीसी औद्योगिक क्षेत्राचे नियोजन व विकास केला आहे. पार्किंग किंवा सर्व्हिस रोडसाठी किंवा हॉटेल्सच्या विकासासाठी विशिष्ट कारणांसाठी आरक्षण आणि इतर विविध उपक्रमांसाठीच्या तरतुदींचा विचार सामान्यतः नियोजन आणि विकास प्रक्रियेत केला जातो. एमआयडीसीच्या अशा नियोजनाच्या आधारेच टीटीसी औद्योगिक क्षेत्राचा विकास झाला असता. अशा नियोजनासाठी व्यापक लोक सल्लामसलत आवश्यक आहे. एमआयडीसीनेच या भागातील विकासाचे नियोजन केले असून, प्रत्यक्ष विकास मंजूर आराखड्याशी सुसंगत असावा लागतो. नियोजनबद्ध विकासात मनमानी पद्धतीने ढवळाढवळ केली जात असेल आणि तीही स्थानिक पालिकेच्या कथित इशान्यावर, तर नियोजनबद्ध विकासाच्या प्रक्रियेला पावित्र्य उरणार नाही.

२०. प्रस्तुत प्रकरणात, एमआयडीसीने वाटप केले आहे, त्याच्या वाटप पत्रांमध्ये वाटपकर्त्याने करावयाच्या कामांच्या अटी आणि कालमर्यादा आहेत आणि तरीही वाटपकर्त्यांनी दिलेले पैसे खिशात घालूनही एमआयडीसीने कायद्याला माहीत नसलेल्या

प्रक्रियेद्वारे राजकीय हस्तक्षेपाच्या आधारे ही प्रक्रिया पुढे नेण्यास टाळाटाळ केली आहे. परिणामी, याचिकाकर्त्यांसोबत भाडेतत्त्वावर देण्यासाठी आवश्यक करारांची अंमलबजावणी करण्याचे निर्देश एमआयडीसीला देणे आणि केलेल्या वाटपानुसार संबंधित भूखंड विकासासाठी हस्तांतरित करण्याचे निर्देश देणे आवश्यक आहे.

२१. प्रस्तुत प्रकरणाचा आणखी एक पैलू आहे. जून २०२३ मध्ये तत्कालीन मुख्यमंत्र्यांनी घेतलेल्या म्हणजेच सहा महिन्यांच्या अंतराने झालेल्या बैठकीनंतर ४ जानेवारीचे निर्देश देण्यात आले होते. अगदी जून २०२३ पर्यंत, संबंधित जमिनीचे वाटप आणि त्याकरिता देय रक्कम प्राप्त होऊन (सर्व २०२१ मध्ये) बरीच वर्षे उलटून गेली होती. ४ जानेवारीची सूचना ही एक धोरणात्मक दिशा होती ज्याचे पालन बंधनकारक निर्देश म्हणून करणे आवश्यक होते असे एमआयडीसीचे (चुकूनही असले तरी) मत असेल, तर एमआयडीसीने २०२१ जानेवारी २०२४ दरम्यान कारवाई का केली नाही, असा प्रश्न पडतो. या कालावधीत मिळालेल्या पैशांवर अधिकार असल्याचे एमआयडीसीला कसे काय वाटले, असा प्रश्न पडतो. जानेवारी २०२४ नंतरही बंधनकारक धोरणात्मक निर्देश प्राप्त झाल्याचे वाटपकर्त्यांपर्यंत पोहोचविण्याचा एकही प्रयत्न झालेला नाही. एमआयडीसीला धोरणात्मक निर्देश देण्यात आल्याचे सांगण्यासाठी याचिकाकर्त्याला घटनात्मक न्यायालयात धाव घ्यावी लागली. असे वर्तन अनाकलनीय आहे आणि किमान या दोन बाबतीत तरी महाराष्ट्र राज्यात ज्या पद्धतीने विकास साधला

गेला आहे, त्याकडे ते लक्ष वेधते.

२२. या प्रकरणाची सुनावणी समाप्त होण्यापूर्वी, परिपूर्णतेसाठी, हे नमूद केले पाहिजे की ४ जानेवारीची सूचना जरी कलम १८ अंतर्गत धोरणात्मक निर्देश असली, तरीही असे निर्देश देणे भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद २२६ अंतर्गत रिट अधिकारक्षेत्राचा वापर करून, उघडपणे, मनमानी आणि तर्काच्या अभावाच्या आधारावर न्यायालयीन पुनरावलोकनास पात्र ठरेल.

२३. अशा परिस्थितीत दोन्ही रिट याचिका मंजूर करण्यास आणि आजपासून सहा आठवड्यांच्या कालावधीत भाडेतत्त्वावर देण्यासाठी आवश्यक करारांची अंमलबजावणी करण्याचे निर्देश एमआयडीसीला देण्यास आणि संबंधित वाटप केलेल्या जमिनींचा प्रत्यक्ष ताबा याचिकाकर्त्यांना देण्यास आम्हाला संकोच वाटत नाही.

२४. उपरोक्त अटींमध्ये न्यादेश कायम केला जातो आणि त्यानुसार या रिट याचिका निकाली काढल्या जातात. जरी आम्ही या रिट याचिका निकाली काढल्या असल्या तरी त्या ३ फेब्रुवारी २०२५ रोजी अनुपालनाचा अहवाल देण्यासाठी ठेवण्यात आल्या आहेत.

२५. या न्यायालयाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असलेल्या या आदेशाची डाऊनलोड केलेली प्रत प्राप्त झाल्यानंतर या आदेशानुसार आवश्यक ती सर्व कार्यवाही केली जाईल.

[सोमसेखर सुंदरेसन, न्या.] [बी. पी. कुलाबावाला, न्या.]

-: अस्वीकरण :-

या न्यायनिर्णयाचा मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

-X-X-X-X-